

جامعه‌شناسی سفر و گردشگری
با رویکرد توسعه پایدار

تألیف
امیرحسین حسینی قاسم آبادی

جامعه‌شناسان

سرنشانه: حبیبی قاسم آبادی، امیرنصرت، ۱۳۴۳ -
عنوان و نام پدیدآور: جامعه شناسی سفر و گردشگری با رویکرد توسعه پایدار
تألیف: امیرنصرت حبیبی قاسم آبادی

مشخصات نشر: جامعه شناسان
مشخصات ظاهری: ۴۲۴ ص: نمودار
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۲۳-۳۰۵-۹

وضعیت فهرست نویسی: قیفا
پاداشت: واژه نامه
ناشت: نمایه
موضوع: گردشگری -- جنبه های جامعه شناسی
موضوع: گردشگری -- جنبه های اجتماعی
موضوع: گردشگری -- جنبه های اقتصادی

زده بندی شکره: ۲۳-۱۱/۱۵۵ G155
زده بندی دیسیپلین: ۳۰۵-۹۷۸
شماره کتابشناسی ملی: ۱۸۱۷

جامعه شناسان

جامعه شناسی سفر و گردشگری با رویکرد توسعه پایدار
امیرنصرت حبیبی قاسم آبادی

چاپ اول: ۱۳۹۵ تهران/ تعداد ۲۰۰ نسخه
قیمت: ۳۴۰۰۰ تومان/ چاپ دیجیتال: نگین
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۲۳-۳۰۵-۹
همه حقوق چاپ نشر برای ناشر محفوظ است.

حروفچینی: نمونه خوانی و صفحه آرایی: جامعه شناسان
ویراستاری: گروه ویراستاری انتشارات جامعه شناسان

فروشگاه و نمایشگاه مرکزی:
تهران، خیابان انقلاب، روبروی درب اصلی
دانشگاه تهران، پاساژ فروزنده، پلاک ۲۱۷
فروشگاه جامعه شناسان
تلفن: ۶۶۹۵۹۶۸۰، ۸۱، ۶۶۰۰۰۰۵۱
تلفن دفتر نشر: ۶۶۹۶۹۶۲۰

این اثر، مشمول قانون حمایت مولفان و مصنفان و هنرمندان مصوب
۱۳۴۸ است، هر کس تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه مولف
(ناشر) نشر یا پخش یا عرضه کند مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

WWW.JAMEESHENASAN.COM
Email: Sociologists15@gmail.com

فهرست مطالب

۱۱ پیشگفتار

فصل ۱: درآمدی بر جامعه‌شناسی سفر و گردشگری

- ۱۷ جامعه‌شناسی چیست؟
۲۰ جامعه و سفر
۲۱ جامعه‌شناسی سفر و گردشگری
۲۹ جامعه‌شناسی به چه سببیتی با سفر و گردشگری دارد؟
۳۳ بست‌مدان و دلبستگی تجربه گردشگری
۳۸ بستر تاریخی سفر
۴۲ اثر تغییرات اجتماعی، سرمایه اجتماعی بر سفر و گردشگری
۴۸ اثرات جهانی‌شدن بر سفر و گردشگری

فصل ۲: انگیزه، اوقات فراغت، مصرف، ارزش و هنجار در سفر و گردشگری

- ۵۸ انگیزه، اوقات فراغت، مصرف، ارزش و هنجار در سفر و گردشگری
۶۰ انگیزه جامعه‌شناختی سفر و گردشگری
۶۷ مناقشه بر سر مفهوم اوقات فراغت
۷۰ کار و اوقات فراغت در سفر و گردشگری
۷۲ مصرف‌گرایی در سفر و گردشگری
۷۸ اصالت‌گرایی در سفر و گردشگری
۸۱ اصالت در نگاه گردشگر
۸۶ اثر کنش متقابل اجتماعی بر سفر و گردشگری
۹۰ ارزش و هنجار در سفر و گردشگری
۹۱ کارکردهای ارزشی گردشگری
۹۵ هنجار
۹۸ اثر ارزش و هنجار بر یکدیگر
۹۹ ارزش‌های میراث جهانی گردشگری و ایکوموسیونسکو

فصل ۳: توسعه پایدار در سفر و گردشگری

- ۱۰۳ توسعه پایدار در سفر و گردشگری
۱۰۹ اثر مدرنیته بر توسعه گردشگری پایدار
۱۱۱ اهداف توسعه پایدار

- ۱۱۳ سه اصل اساسی توسعه پایدار
- ۱۱۴ توسعه گردشگری پایدار، ضد مخاطرات جهانی
- ۱۱۶ توسعه پایدار و آموزش
- ۱۲۰ توسعه پایدار و توسعه انسانی
- ۱۲۴ توصیه‌ای چند از توسعه پایدار برای سفر و گردشگری در دستورالعمل قرن ۲۱
- ۱۲۵ اقداماتی در زمینه حمل و نقل
- ۱۲۶ برای دولت‌ها در رابطه با سفر و گردشگری
- ۱۲۶ تعامل بویا میان گردشگری؛ و میراث فرهنگی و طبیعی

فصل ۴: توسعه پایدار و آثار فرهنگی - اجتماعی

- ۱۳۴ توسعه پایدار و آثار فرهنگی - اجتماعی
- ۱۳۷ فرهنگ و گردشگری
- ۱۳۸ گردشگری و هویت فرهنگی - اجتماعی
- ۱۴۱ گردشگری و سرمایه فرهنگی - اجتماعی
- ۱۴۵ جدای گرفتن برنامه مسافر گردشگری
- ۱۴۷ یونسکو و تنوع فرهنگی
- ۱۵۴ یونسکو و حفظ میراث جهانی
- ۱۵۷ تعامل فرهنگی - اجتماعی میزبان و میهمان
- ۱۵۹ جامعه میزبان و برخورد فرهنگی - اجتماعی
- ۱۶۲ سفر و گردشگری نمایشی از صحنه تئاتر
- ۱۶۴ سفر و گردشگری عامل انسجام فرهنگی گردشگران داخلی و خارجی
- ۱۶۷ فرهنگ گردشگری عاملی یقین برای حفظ میراث فرهنگی
- ۱۶۹ پیامدهای مثبت فرهنگی - اجتماعی سفر و گردشگری
- ۱۷۱ آسیب‌های فرهنگی - اجتماعی سفر و گردشگری
- ۱۷۵ گردشگری و کنترل فرهنگی
- ۱۷۷ شوک فرهنگی و تهاجم فرهنگی
- ۱۸۲ چگونگی کنترل بر پیامدهای فرهنگی - اجتماعی
- ۱۹۱ انواع سیاست‌های فرهنگی

فصل ۵: توسعه پایدار و آثار زیست‌محیطی گردشگری

- ۲۰۰ توسعه پایدار و آثار زیست‌محیطی گردشگری
- ۲۰۱ ارتباط محیط زیست با جامعه‌شناسی
- ۲۰۳ جامعه‌شناسی محیط زیست

- ۲۰۷ تفاوت جامعه‌شناسی محیط زیست در امریکا و اروپا
- ۲۱۰ زمینه تحقیقات جامعه‌شناسی محیط زیست
- ۲۱۲ ارتباط جامعه‌شناسی گردشگری با جامعه‌شناسی محیط زیست
- ۲۱۴ محیط زیست و توسعه پایدار
- ۲۱۶ برنامه محیط زیست سازمان ملل متحد و گردشگری پایدار
- ۲۱۹ محیط زیست و نظریه‌های اجتماعی
- ۲۲۰ نظریه‌های اجتماعی برخی صاحب‌نظران کلاسیک، مدرن و فرامدرن محیط زیست
- ۲۲۶ سفر و گردشگری: و رابطه کارکردگرایی با محیط زیست
- ۲۳۰ سفر و گردشگری و بر ساخت‌گرایی زیست‌محیطی
- ۲۳۴ و جدول جمع گردشگران، عامل جامعه‌گرایی اخلاقی زیست‌محیطی
- ۲۳۷ طبیعت و روزگاری ما
- ۲۳۹ نظریه‌های اخلاق زیست‌محیطی
- ۲۴۴ برخی آسیب‌های گردشگری اخلاق زیست‌محیطی
- ۲۴۶ رعایت کدهای اخلاقی
- ۲۴۹ بیانیه گردشگر مسئول
- ۲۴۹ پابندی به اصول اخلاق سفر و گردشگری
- ۲۵۱ کدهای جهانی اخلاق سفر و گردشگری
- ۲۵۳ کارکردهای کدهای اخلاقی گردشگری
- ۲۵۶ جهان مخاطره‌آمیز و گردشگری
- ۲۵۹ برخی مسائل زیست‌محیطی حاصل از سفر و گردشگری
- ۲۶۴ برخی عوامل کارساز
- ۲۶۵ بحران زیست‌محیطی و دخالت دولت‌ها
- ۲۶۷ بحران زیست‌محیطی و نقش سازمان‌های غیردولتی
- ۲۶۹ ظرفیت تحمل گردشگری گامی اساسی برای حفظ محیط زیست
- ۲۷۰ تعیین ظرفیت تحمل
- ۲۷۲ انواع ظرفیت تحمل
- ۲۷۴ استانداردهای ظرفیت
- ۲۷۶ روش تعیین ظرفیت تحمل

فصل ۶: توسعه پایدار و آثار اقتصادی گردشگری

- ۲۸۰ توسعه پایدار و آثار اقتصادی گردشگری
- ۲۸۰ ارتباط جامعه‌شناسی با اقتصاد

۲۸۴	ظهور اقتصاد نوین
۲۸۶	شکل‌گیری جامعه‌شناسی اقتصادی و اثر آن بر سفر و گردشگری
۲۹۲	گردشگری، اقتصاد و جامعه‌شناسی اقتصادی
۲۹۶	کنش اقتصادی و گردشگری
۲۹۸	اثر فعالیت گردشگری بر اقتصاد
۳۰۱	اقتصاد مرکز-پیرامون در گردشگری
۳۰۴	اقتصاد گردشگری پایدار
۳۰۷	اهمیت و رشد اقتصادی گردشگری پایدار
۳۰۹	اثر اقتصاد گردشگری پایدار
۳۱۴	اثر اقتصاد گردشگری بر پایداری مستقل یا وابستگی
۳۱۸	مصرف گردشگری یا تولید
۳۱۹	مصرف گردشگری و اقتصاد
۳۲۳	فرایند مصرف
۳۲۵	رفتار مصرف‌کننده
۳۲۷	برخی عوامل اثرگذار در مصرف گردشگری
۳۳۱	سیاست اقتصادی در گردشگری
۳۳۴	اثر ضریب تکاثری گردشگری در اقتصاد
۳۳۸	عوامل مؤثر بر مقدار ضرایب تکاثری گردشگری
۳۳۹	چالش‌های اقتصاد گردشگری و جامعه‌شناسی اقتصادی

فصل ۷: مطالعات روش تحقیق در جامعه‌شناسی سفر و گردشگری

۳۴۶	مطالعات روش تحقیق در جامعه‌شناسی سفر و گردشگری
۳۴۸	شناخت از دو روش تحقیق کمی و کیفی
۳۵۱	روش تحقیق را از کجا شروع کنیم؟
۳۵۶	اهمیت شاخص‌ها و مقیاس‌ها
۳۵۷	نماگرها؛ عناصر اساسی مقیاس‌بندی
۳۶۱	شاخص‌ها؛ عناصر پراهمیت روش تحقیق گردشگری
۳۶۷	مقیاس‌های اندازه‌گیری
۳۶۹	کاربرد طیف‌بندی
۳۷۵	جامعه مورد مطالعه
۳۷۶	روش‌های گردآوری داده‌ها
۳۸۹	ملاحظات اخلاقی

- ۳۹۰ تحلیل داده‌ها
- ۳۹۴ نرم‌افزار SPSS چیست؟
- ۳۹۵ کاربرد SPSS در گردشگری
- ۳۹۶ چگونگی تحلیل آماری
- ۳۹۸ کاربرد SPSS در تحقیق پیمایشی گردشگری
- ۳۹۹ نحوه بررسی یک تحقیق با استفاده از روش کامپیوتری در سفر و گردشگری پایدار
- ۴۱۱ توسعه گردشگری

پیشگفتار

جامعه‌شناسی سفر و گردشگری به عنوان بخشی از جامعه‌شناسی، عمر زیاد طولانی را طی نکرده است. در حقیقت با توسعه گردشگری بعد از دهه ۱۹۷۰ وضع تغییر می‌کند و جامعه‌شناسی سفر و گردشگری وارد عمل می‌شود؛ و یکی از شاخه‌های اخیر جامعه‌شناسی می‌گردد. لذا کتاب حاضر گامی است برای شناخت از جامعه‌شناسی سفر و گردشگری با بررسی نگرش‌های توسعه ناپایدار قبل از دهه ۱۹۷۰، رشد تدریجی توسعه پایدار در پایان قرن بیستم همراه با تحلیل‌های اجتماعی-محیطی و همچنین نقطه عطفی برای دستیابی به خواستگاه توسعه پایدار در دهه ۲۰۰۰ می‌باشد. پس علم جامعه‌شناسی سفر و گردشگری، علم جوانی است که مسائل زمینه تحقیق و مطالعات گسترده اجتماعی-محیطی است. انسان امروز، بوشال از این بود که دنیای مدرن جهان صنعتی همه چیز برای انسان به دست آمده است؛ اما غافل از آنکه همین پیشرفت، آسیب‌های جدی را به بشر رسانیده که از ابتدای حیات زندگی تا به امروز به چشم خود ندیده است و بشر را متاثر کرده است. با این وجود، اگر چه حاصل پیشرفت جهان صنعتی، از یک سو تبعیضات اجتماعی عصر حاضر است و از سوی دیگر تخریب محیط زیست را به همراه داشته که هم‌اکنون خط قرمزی را برای مردم کره زمین کشیده است. ولی هر چه پیشرفت فناوری و اطلاعات زیاد شد، پیگیری‌های زیست‌محیطی بیشتر می‌شود. سفر و گردشگری هم مرحمی بر این فشارهای کاری و روحی بشر شد که بخصوص ضرب‌آهنگ رشد آن بعد از جنگ جهانی بیشتر هویدا شد. امروزه پیچیدگی این توسعه، سبب تولید مسائلی گشته است که بدون توجه به رویکردها و نظریه‌های جامعه‌شناسی، هرگونه توسعه‌ای به بن‌بست پایداری ختم می‌گردد. سه اصل بنیادین توسعه پایدار یعنی اقتصادی، فرهنگی -

اجتماعی، محیط زیست به تلفیقی از دانش علوم گوناگون دنیای معاصر پیوند خورده است که بررسی سفر و گردشگری را به عنوان یک علم چند رشته‌ای درآورده است. بدین سان بررسی یکی از علوم نظیر اقتصاد در این کتاب بدون توجه به علوم اجتماعی بخصوص جامعه‌شناسی ممکن نمی‌گردد. از این روست که در این کتاب علاوه بر بینش‌های توسعه پایدار، از دیدگاه‌های علوم اجتماعی، علوم اقتصادی، علوم زیست‌محیطی و... هر گونه دانشی که به توسعه گردشگری پایدار کمک کند، استفاده شده تا به هدف نهایی جامعه‌شناسی سفر گردشگری پاسخ دهد. بنابراین ارتباط سازنده انسان با محیط زیست از اساسی‌ترین و بنیادین‌ترین مسئله‌ای است که صاحب‌نظران و دانشمندان را به سوی بینش‌های نوین، سوق داده است. متأسفانه در جهان معاصر سوداگران اقتصادی در نظام کاپیتالیستی از هر حربه‌ای استفاده کرده‌اند تا به قله‌های رفیع مالی برسند، به طوری که همین امر سبب شده تا شاهد تخریب اکوسیستم بوده و با پایداری در تناقض باشند. اگر در این میان گردشگری هم بر پایه شناخت فرهنگی، رفتاری و اخلاق گردشگران و گردشگری تنظیم نگردد؛ اصول بنیادین پایدار عملی نگردد؛ مجامع بین‌المللی، دولت‌ها، جنبش‌های خودجوش و ملت‌های جهان مداخله‌ای نداشته باشند، نتیجه شاهد و نظاره‌گر جهان پر مخاطره و فاجعه‌آمیز برای نابودی کره زمین خواهیم بود.

تنظیم و تلاش این کتاب در جهت شناخت هر چه بیشتر این وضعیت با دیدگاه‌های جامعه‌شناسی محیط زیست، جامعه‌شناسی فرهنگی و اجتماعی و جامعه‌شناسی اقتصادی همراه با کاربرد دیگر علوم در این راستاست. کتاب حاضر شامل هفت فصل است که نکات اصلی آن عبارتند از:

در فصل اول به طور کلی به منظور شفاف کردن موضوع، مباحثی از "درآمدی بر جامعه‌شناسی سفر و گردشگری" بحث و بررسی شده و سپس به چگونگی شناخت از جامعه‌شناسی، جامعه و سفر، و همچنین سختی آن، و با توجه به اثرات تغییرات اجتماعی و جهانی شدن بر سفر و گردشگری مطرح و بررسی شده است.

در فصل دوم قبل از ورود به مبحث توسعه پایدار، به بسط انگیزه سفر، اوقات فراغت، مصرف، ارزش‌ها و هنجارها در سفر و گردشگری یاد شده است که لازم است به‌طور خلاصه به برخی دیدگاه‌های صاحب‌نظران، مباحث مصرف‌گرایی و اصالت‌گرایی با رویکردهای جامعه‌شناسی سفر و گردشگری مورد بررسی و تحلیل قرار گیرد. سپس اثرکنش متقابل اجتماعی بر سفر و گردشگری و کارکردهای ارزشی آن را مدنظر قرار داده و همچنین اثر ارزش و هنجار بر یکدیگر بخصوص التفات سازمان جهانی یونسکو به‌عنوان میراث دار ارزش‌های فرهنگی و طبیعی جهان با نگرش ارزش‌های میراث جهانی گردشگری و ایکوموس یونسکو بحث و بررسی شده است.

در فصل سوم سعی شده است خلاصه‌ای از پیدایش توسعه پایدار و اثر مدرنیته بر توسعه پایدار، نشان دادن اهداف توسعه پایدار و جدی در نظر گرفتن عامل توسعه گردشگری پایدار به‌عنوان حرکتی ضد مخاطرات جهانی، توصیه‌های سازمان ملل در زمینه توسعه پایدار و آموزش، توسعه پایدار و توسعه انسانی، و همچنین توصیه‌هایی چند از توسعه پایدار برای سفر و گردشگری در دستورالعمل قرار داده و چگونگی تعامل پویا میان گردشگری، میراث فرهنگی و طبیعی مطرح شده است.

در فصل چهارم با توجه به اینکه مباحث اصلی به‌عنوان پایدار در این کتاب با بررسی جامعه‌شناسی سفر و گردشگری با همگرایی جامعه‌شناسی فرهنگی-اجتماعی، زیست‌محیطی و اقتصادی همراه است. مبحث این فصل به آثار فرهنگی-اجتماعی به‌عنوان یکی از اصول توسعه پایدار آن بررسی شده است. در این فصل ابتدا به مطالبی در وصف تعریف فرهنگ پرداخته شد و سپس موضوع گردشگری؛ و هویت و سرمایه فرهنگی-اجتماعی را روشن ساخت؛ در ادامه دیدگاه‌های یونسکو، سازمان جهانی گردشگری و نظرات برخی از صاحب‌نظران مورد بحث قرار گرفته است. در ادامه به منظور بسط مباحث فرهنگی-اجتماعی در گردشگری قضایای تعامل فرهنگی-اجتماعی میزبان و میهمان، نمایش صحنه تئاتر، سفر و گردشگری عامل انسجام فرهنگی

گردشگران داخلی و خارجی، فرهنگ گردشگری عاملی یقین برای حفظ میراث فرهنگی، پیامدهای مثبت فرهنگی - اجتماعی سفر و گردشگری، آسیب‌های فرهنگی - اجتماعی سفر و گردشگری، گردشگری و کنترل فرهنگی، شوک فرهنگی و تهاجم فرهنگی، چگونگی کنترل بر پیامدهای فرهنگی - اجتماعی و انواع سیاست‌های فرهنگی مطرح شده است.

در فصل پنجم به یکی دیگر از اصول توسعه پایدار، یعنی محیط زیست پرداخته شده است. ابتدا محیط زیست را تعریف کرده و سپس به ترتیب به ارتباط محیط زیست با جامعه‌شناسی، تفاوت جامعه‌شناسی اروپا و امریکا، زمینه تحقیقات جامعه‌شناسی محیط زیست، برنامه محیط زیست سازمان ملل متحد و گردشگری پایدار، محیط زیست و نظریه‌های اجتماعی، نظریه‌های اجتماعی برخی صاحب‌نظران (لاس‌بیک، مدرن و فرامدرن محیط زیست، سفر و گردشگری و رابطه آن‌ها با محیط زیست، سفر و گردشگری و بر ساخت‌گرایی زیست‌محیطی، ...؛ رزق؛ جامعه گردشگری و محیط زیست، اخلاق گردشگری و محیط زیست، نظر بهای اخلاق زیست‌محیطی، برخی آسیب‌های گردشگری و اخلاق زیست‌محیطی، رعایت کدهای اخلاقی، بیانیه گردشگر مسئول، پایبندی به اصول اخلاق سفر، گردشگری، کدهای جهانی اخلاق سفر و گردشگری، کارکردهای کدهای اخلاق گردشگری، جهان مخاطره‌آمیز و گردشگری در این فصل مطرح شده است.

در فصل ششم به بحث سوم اصل توسعه پایدار و آثار اقتصادی آن در جامعه‌شناسی سفر و گردشگری پرداخته شده است. اقتصاد را تعریف کرده و ارتباط جامعه‌شناسی با اقتصاد، ظهور اقتصاد نوین، شکل‌گیری جامعه‌شناسی اقتصادی و اثر آن بر سفر و گردشگری، گردشگری، اقتصاد و جامعه‌شناسی اقتصادی را مطرح کرده و سپس به کنش اقتصادی و گردشگری اثر گردشگری بر اقتصاد، اقتصاد گردشگری پایدار، اهمیت و رشد اقتصادی گردشگری پایدار، آثار اقتصادی گردشگری پایدار، اثر اقتصاد گردشگری بر پایداری مستقل یا وابستگی، مصرف گردشگری و اقتصاد،

فرایند مصرف رفتار مصرف‌کننده و عوامل اثرگذار بر گردشگری سیاست اقتصادی در گردشگری، اثر ضریب تکاثری در اقتصاد ملی، عوامل مؤثر بر مقدار ضرایب تکاثری گردشگری بحث و بررسی شده است.

در فصل هفتم به مطالعات روش تحقیق در جامعه‌شناسی سفر و گردشگری مطرح شده است. قبل از هر چیز، به اینکه چرا به روش تحقیق نیاز است؟ پرداخته شده است. در ابتدا شناخت از دو روش تحقیق کمی و کیفی و روش تحقیق را از کجا شروع کنیم؟ بررسی شده و سپس به اهمیت شاخصه و مقیاس‌ها، نماگرها؛ عناصر اساسی مقیاس‌بندی، شاخص‌ها؛ عناصر پر اهمیت روش تحقیق گردشگری، مقیاس‌های اندازه‌گیری، کاربرد طیف‌بندی، جامه مورد مطالعه، روش‌های گردآوری داده‌ها، ملاحظات اخلاقی، تحلیل داده‌ها، نرم‌افزار SPSS چیست؟ چگونگی تحلیل آماری و کاربرد SPSS در تحقیق پیمایشی گردشگری و همچنین به نحوه بررسی یک تحقیق با استفاده از روش گاه‌به‌گاه بررسی در سفر و گردشگری پایدار از مباحث اصلی این فصل است.

امید است این مختصر بتواند کمک به دست‌اندرکاران توسعه پایدار و جامعه‌شناسی سفر و گردشگری بشود. در پایان از تمامی دستاران سفر و گردشگری، کارشناسان، دانش‌پژوهان و هموطنان گرامی استعفا دارم، چنانچه نکاتی را لازم می‌بینند با ارائه پیشنهادها و انتقادات در تکمیل بهبود کیفی و کمی این کتاب راهنمایی کنند.

با ساس

امیر نصرت نبی